

Expositie over blasfemie: oefening in vrij denken of in haatspraak?

Ignace Demaerel 25-02-2025

Op een Brusselse tentoonstelling over blasfemie wordt grenzeloos de spot gedreven met Christus en de christenen. Moeten we hierop reageren? En hoe dan?

"Nom de Dieu, kritiek, blasfemie, satire...?" is de titel van een tentoonstelling van de vrijzinnige organisatie DeMens.nu aan de Vrije Universiteit Brussel. 26 kunstenaars exposeren werken die spotten met religieuze verschijnselen en ook met Jezus zelf. De opzet is om het récht op godslastering te benadrukken, in naam van de vrijheid van denken. Curator is Willem Elias, emeritus hoogleraar moraal filosofie, een man die graag provokeert en choqueert. Officieel heet het „een kritische reflectie op de rol van religie, kunst en satire in de Westerse cultuur”: wie zou daar iets op tegen kunnen hebben? Tenzij deze vlag de lading niet dekt. Daarom een even „kritische reflectie” op de tentoonstelling zelf, in twaalf punten.

Boven de wet?

1. De godslastering wordt onder het mom van kunst gepresenteerd want dan lijkt plots alles te mogen! Kunstenaars staan boven de wet, nietwaar? Waar anderen voor haatspraak kunnen worden aangeklaagd, is artistieke vrijheid zo goed als "sacraal". Een slimme aanpak? Of een sluwe?
2. De expo wordt mooi omschreven als „een oefening in het vrije denken”, maar gaat in feite vele stappen verder. Want iedereen kan ongehinderd in zijn hoofd "vrij denken", maar dat is iets heel anders dan "vrij spreken", dat zelfs wettelijk begrensd wordt. In één beweging doorgaan naar een soort "recht om te beledigen" is een dubieus gebruik van een kostbare vrijheid.
3. De curatoren stellen: „Vermits god niet bestaat, kan men hem ook niet lasteren.” Ik zou de tegenvraag willen lanceren: „Waarom zou je iemand willen bespotten waarvan je niet gelooft dat hij bestaat?” Ikzelf voel geen enkele behoefte om de kerstman of de paashaas belachelijk te maken.

Niet de bedoeling

4. „De bedoeling van deze tentoonstelling is niet blasfemie te bedrijven, maar ze tonend te begrijpen”, aldus Elias. Maar als lastering niet het eerste doel is, is het toch behoorlijk goed gelukt.

Enkele voorbeelden? We zien (foto's van) een gekruisigde koe, een collage van de gekruisigde Jezus omgeven door honderden naakte vrouwen uit pornoblaadjes, poedelnaakte nonnen, een portret van Christus getatoeëerd op een varkenshuid. Erotiek is prominent aanwezig. Charlie Hebdo vond het indertijd ook nodig om Mohammed, Jezus en de paus compleet naakt af te beelden; hoe schunniger, hoe liever. Een teken van hoog niveau is het niet en over 'goede smaak' kan natuurlijk

niet gediscussieerd worden. Als de curatoren en kunstenaars níet opzettelijk hadden willen kwetsen, dan hadden ze het niet beter kunnen aanpakken wanneer ze dit wél gewild hadden.

Minachting

5. Willem Elias is geen onbesproken man. Hij is een bepleiter van libertinisme: geloof in absolute vrijheid. Als echter niet God maar de méns het centrum van het heelal is en "schepper van waarden en normen", dan houdt inderdaad geen enkele hogere instantie (ook geen vrijzinnige) een mens tegen om wat ook maar te denken of te zeggen.

6. Het vrijzinnig humanisme heeft als hoofdwaarden respect en tolerantie, breeddenkendheid, pluralisme en openheid. De tentoonstelling toont een heel ander beeld: de minachting voor geloof en gelovigen druipt ervan af.

7. "Spotten met alles" komt heel stoer over: „Kijk eens wat ik durf. Ik ben voor niemand bang." Spotten met "God Himself" lijkt hierbij het summum van durven. Maar erg stoer is het niet, want God verdedigt zich nooit. En zo dapper is het niet: christenen zullen de eer van hun God niet met kalasnikovs komen wreken!

8. Humor, spot of satire is niet het probleem. Er mag best eens gelachen worden. Ook christenen hebben een lange traditie van religieuze grappen. Een dosis zelfspot is gezond, want zelfrelativerend. Maar zelfspot ontbreekt totaal in de tentoonstelling: het is enkel spot met "die ander", nergens met het atheïsme zelf. Of komt de andere kant later nog? Spotprenten van grote atheïsten: Marx, Lenin, Stalin, Mao, Sartre, Dawkins...?

9. De grootste lacune in de expo is de spot met de islam. Want vrijzinnigen weten al te best dat de vrijheid van denken vooral in moslimlanden bedreigd is. Zeker niet in België of christelijke landen! Maar van Mohammed, ayatollahs of imams geen enkel spoor in de expo! Kan ik de reden raden?

Mikpunt van spot

10. Volgens sommige progressieven moeten "alle heilige huisjes" eraan geloven. Alsof onze maatschappij beter en vrijer zal zijn wanneer er voor níets nog respect is. Is er niets meer heilig: privacy, integriteit, onze planeet? Voor vrijzinnigen zijn de individuele vrijheden en rechten (zeker de vrije meningsuiting) duidelijk heiliger dan God. Wee degene die daaraan raakt!

11. Het is opmerkelijk dat de persoon van Jezus het centrale mikpunt is van spot. Hij wordt (opnieuw) aan de schandpaal genageld en bespuwd. Waar heeft hij dat aan verdiend? Heeft hij ooit één vlieg kwaad gedaan? Predikte hij niet bij uitstek alle humane waarden die de vrijzinnigheid van hem gekopieerd heeft? Jezus geldt –voor 2,5 miljard mensen tenminste– als de verpersoonlijking van alles wat zuiver en goed is, liefde en heiligheid. Waarom dan juist Hém bespotten?

12. Wordt met deze expo de waarde van menselijkheid bevorderd? Naar welk soort maatschappij willen we evolueren als we allemaal in deze stijl andersdenkenden portretteren? Kan vrije meningsuiting ook respectvol? Bestaat er ook nog zoiets als fijngevoeligheid en beschaafde communicatie? Of is dat te christelijk en geldt dat niet voor atheïsten?

Reageren?

Spotten met Jezus is verre van nieuw of origineel. Jezus zelf werd uitgescholden voor "gek" en "bezeten", beschuldigd als "godslasteraar" en uiteindelijk gekruisigd en publiek vernederd. Maar Hij reageerde er niet op, schold niet terug en bliksemde hen

niet neer. Voor die tijd en die cultuur was hij als leider extreem tolerant. En christenen moeten Zijn voorbeeld volgen: ze moeten de linkerwang toekeren, hun vijand liefhebben, bidden voor wie hen vervolgen, zegenen wie hen vervloeken.

Het is een lastige kwestie voor een christen of hij op zo'n expositie moet reageren of niet. Met dezelfde wapens terugslaan (spotten met atheïsten) mag niet. Maar het doet wel degelijk pijn: hoe dierbaarder God is voor een gelovige, hoe dieper het snijdt. En wie Jezus bespot, haalt ook Zijn morele waarden door het slijk: naastenliefde, zelfopoffering, dienstbaarheid, onbaatzuchtigheid. Welk soort cultuur creëren we als we deze "zachte" waarden vertrappen en bespuwen?

We zullen dus toch zo'n expo met lankmoedigheid verdragen, de organisatoren zegenen en tegelijk hopen op wat meer "verlichting". Helaas wordt het "niet reageren" meestal geïnterpreteerd als zwakheid: „ze hebben geen tegenargumenten, ze staan machteloos”. Zijn christenen slap? In andere landen zijn christenen vaak veel assertiever, mondiger en strijdbaarder.

Dit artikel is geen pleidooi om blasfemie wettelijk te verbieden, maar een beroep op enig moreel gevoel of respect is toch niet te veel gevraagd? In België is blasfemie sinds 2018 "wettelijk toegelaten", maar is het daarom ook "moreel in orde"?

Het was fijn geweest als hooggeplaatste vrijzinnigen zelf geprotesteerd hadden tegen deze tentoonstelling: „Dit is niet hoe wij zijn, wij verontschuldigen ons en distantiëren ons hiervan.” Een gemiste kans om bruggen te bouwen.

De auteur is verbonden aan denktank Inspiratio.